

PARANYS, OCELLS, OCELLAIRES

JOAN TORTOSA

A l'hora de reviure el passat –diguem-ne història– sempre m'ha agradat incidir en tot allò que, amb intencionat menyspreu, des dels diferents poders s'ha anat deixant al marge per considerar que per la seva aparent petitesa no mereixia figurar d'una manera destacada al costat dels fets que se suposen transcendents. Però la realitat és que els pobles han aportat el gruix necessari per bastir-hi els grans fets de la "història" oficial. Sense aquest substrat de base que ha fet de coixí, de baules de l'encadenat, de cuirassa i de suport, res hauria estat igual. El pes de l'aparent, de la història llibresca, idealitzada, descontextualitzada, ha aixafat –aixafa– tot un altre món i una altra història.

També, l'inevitable pas del temps comporta dos fenòmens estretament interrelacionats, ja que l'un no existeix sense l'altre. Per causa de la seva antítesi avancen en dues direccions oposades: destrucció i creació, conceptes que amb múltiples coincidències universals, les cultures mil·lenàries molt aviat van ser-ne conscients i ho sintetitzaren en el mite vida-mort, convençuts que aquesta dualitat era l'essència i el desllorigador tant del món visible com de l'invisible. De mica en mica, sense aparent transcendència, tot es va trastocant, de vegades bruscament, i altres amb prou lentitud perquè el pas dels anys sigui el que fa adonar que s'han produït canvis profunds. Ara, a Sant Cugat, enmig de canvis radicals, un petit món en un indret determinat –o les seves últimes traces– ha desaparegut sota un gran trasbals i remoguda de terres. Qualsevol, però, d'aquestes petites restes té una lectura pròpia que fa que aflorin uns temps i una manera de fer que formen part de la senzilla història d'una gent i d'un lloc, que segurament aclareixen una part de la idiosincràsia local.

El macromoviment de terres ha alterat els camins tortuosos, enmig d'erms i algun escadusser camp sembrat, camins estranyament qualificats de

carrers honorats amb noms tan destacats com Prat de la Riba o Ramon Llull. Fins al moment de penetrar la primera excavadora en aquell ampli sector que abraça des de la carretera de Vallvidrera, al dret mateix del Parc Central, fins a can Ravella, tot fregant Mira-sol, salvant com una illa el Bell Indret, havia estat com una mena de reserva natural, on campaven impunes els conills salvatges –dits de bosc– que inevitablement recorden un passat en què per una banda feien la felicitat dels caçadors i per una altra provocaven la indignació dels pagesos en considerar-los una plaga. Tones de terra han soterrat una vinya, l'últim testimoni que Sant Cugat havia estat una població essencialment productora de vi que va viure el seu punt àlgid fa poc més de quaranta anys amb una producció de dos milions de litres tan sols a la Cooperativa, sense comptar la producció casolana que encara era força important.

Però aquest ampli espai del terme santcugatenc també conservava un altre testimoni que es pot qualificar entre lúdic i productiu. Unes barraques hi restaven escampades que evidenciaven que allà hi havia hagut una activitat singular, poc coneguda de la gran majoria. Eren paranys per caçar ocells cantaires. Tot i el precari de materials amb què havien estat bastides resistien el pas del temps davant d'un petit espai rectangular net de brossa alta, ben delimitat i fàcil de reconèixer on tenia lloc la cacera. Han estat potser l'últim testimoni d'una activitat menor que, estirant aquest prim fil de la història local fins al seu origen, ens apropa al Sant Cugat del moment en què va patir el primer trasbals de la seva història moderna.

Com és sabut, l'any 1917 arribava el ferrocarril amb totes les expectatives que representava de cara a un futur més pròsper, però també la pèrdua de les ancestrals maneres i comportaments, facilitant l'estranya aportació de l'exotisme d'un camp de golf exclusivament "anglès", substituint els horts de can

Parany i barraca d'ocellaire al turó de Can Mates. Novembre de 2002.

Móra, que d'immediat tindria positives repercussions laborals i més tard econòmiques i socials. Com a conseqüència més decisiva, un cop acabades les obres del traçat de les vies, els treballadors immigrants murcians s'establiren amb les seves famílies a Sant Cugat, provocant el primer revulsiu de cara al trencament d'una rutina ancestral que fins aleshores no havia patit cap mena de sobresalt d'aquesta naturalesa.

A desgrat dels sancugatencs "de tota la vida", un nou tarannà i una forma diferent de viure i d'entendre les coses a poc a poc va anar penetrant com una falca en la manera de fer autòctona. Els murcians portaven la seva pròpia cultura –de retop també s'influïren de la local– que es podia significar en molts aspectes diferents, però que, d'entrada, provocaven el rebuig sistemàtic dels de "sempre". Si ara dic que entre tot aquest bagatge cultural hi havia l'afecció als ocells, pot semblar una bestiesa, tenint en compte la poca transcendència del fet. A la llarga, tot i la nimietat, l'afecció s'anà estenent i reforçant amb la següent immigració andalusa que més endavant

portaria a la creació de la Unió de Canaricultors, que comptava amb un gran nombre de socis, els quals vetllaven, criaven, venien i intercanviaven milers d'ocells cantaires. En un Sant Cugat una mica llunyà, entre les típiques peculiaritats d'un poble petit, encara recordo l'escena, ara desapareguda, de com en els matins assolellats d'hivern els aficionats als ocells cantaires treien les seves gàbies i les penjaven a la façana perquè els ocells poguessin prendre el sol, com encara es pot veure a la Xina, en ple centre de Pequín, on porten els ocells a passejar pels parcs.

Tret de quatre cases de gent benestant que tenien en una gàbia de filferros brillants un canari d'aquells tradicionalment de "color canari", groc com una llimona, els aficionats als ocells sols tenien i criaven els ocells autòctons més modestos, menys afavorits de color i cants, cadernerres, passarells, gafarrons, verdums, pinsans, que els subministraven els escadussers caçadors que anaven d'erm en erm –fins i tot fora de Sant Cugat–. D'aquests, dels seus descendents o dels continuadors quedaven les restes de la seva activitat al turó de can Mates, ara esborrades per la gran esbalçada de terra.

La caça dels ocells vius era una tasca simple que es podia fer mitjançant diferents modalitats. En qualsevol dels casos era imprescindible muntar-hi prèviament un amagatall fet amb branques, generalment de poca alçada, on el caçador assegut còmodament no pogués ser vist pels ocells, però amb una espitllera per veure a fora. Seguidament, es netejava de matolls un espai des de la barraca fins a una distància prudencial. Una de les formes de caçar era la de parar un xarxa que s'obria pel mig en dues parts cap a les dues bandes. Era una forma ben estudiada ja que els ocells quan aixequen el vol gairebé mai ho fan en vertical i així en estirar els fils que arribaven fins a la barraca, en tancar-se la xarxa cap al centre els barrava el pas des de les dues bandes i hi quedaven atrapats. Primer, però, calia atreure-hi els ocells i hi havia dues maneres d'aconseguir-ho: una era la de construir un bassa amb aigua que els fes d'abeurador just on es tancava la xarxa i l'altra fer-hi un engranall que consistia durant uns dies previs a anar-hi posant les llavors que agradaven als ocells que es volien caçar. Quan hi estaven engranats i, per tant, confiats era el moment de parar-hi la xarxa i esperar.

L'altre sistema era amb reclam. Un ocell dins d'una gàbia era posat a terra, sempre triant aquell que era més bon cantador, ja que amb el seu cant havia d'atreure els altres. Aquest sistema conegut com 'amb ram' era ben diferent del de la xarxa. Prop del reclam s'hi plantava una branca, generalment d'alzina perquè es mantenia dies sense marcir-se, i al capdamunt s'hi

Barraca d'ocellaire sobre el Parc Central. Novembre de 2002.

posaven les anomenades creueres fetes amb dos branquillons prims amb forma d'ix, untades de vesc, un producte summament enganxós. Era important l'habilitat del caçador a no obrir ni tancar massa la creuera, sinó deixar-la en un punt idoni per tal que l'ocell incaut s'hi pogués enganxar. Tot plegat formava part del coneixement dels hàbits dels ocells que tenia el caçador, ja que sabia molt bé que un ocell abans de parar-se a terra ho feia en el punt més alt de l'entorn que, en aquest cas, era la branca d'alzina i per damunt les creueres com a parany. Un cop tot enllestit, l'ocellaire no havia de fer altra cosa que ficar-se a la barraca a esperar i anar a recollir l'ocell que no podia volar amb les plomes de les ales enganxades al vesc. Aleshores calia substituir les creueres i esperar de nou que un altre caigués al parany. Era habitual, especialment amb el sistema de la xarxa, que hi quedessin enxampats ocells que no interessaven al caçador, els quals eren de nou alliberats, així com també les femelles, que no tenien valor, ja que a l'hora de comerciar els

ocells, els mascles eren els apreciats perquè eren els únics que canten.

Amb els anys, aquesta activitat anà perdent interès, ja que actualment entre els aficionats als ocells hi ha un gran intercanvi o venda, i són ells mateixos que amb bones instal·lacions fan criar els ocells, fan encreuaments i selecció. Els pioners, però, varen ser els immigrants murcians el 1917, que portaren del seu país nous costums, nous hàbits, diferents mentalitats i entre tot també l'afecció als ocells i les tècniques adients per anar de cacera pels erms de Sant Cugat, ja que fins aleshores els santcugatencs no estaven per ocells engabiats. És cert que a moltes cases hi havia trampes –aquelles que s'obrien i quedaven tenses mitjançant una molla central–, d'on els ocells se'ls treia ben morts per acabar fregits a la paella o adobats per reforçar els ingredients de la cassola d'arròs del diumenge, que, segons sembla, el feien molt més saborós.